

**HOTUBA YA WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA
MAENDELEO YA MAKAZI, MHESHIMIWA
WILLIAM V. LUKUVI (MB.), AKIWASILISHA
BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI YA WIZARA KWA MWAKA
WA FEDHA 2018/2019**

YALIYOMO

DIRA YA WIZARA	ix
DHIMA	ix
MADHUMUNI	ix
MAJUKUMU	ix
A. UTANGULIZI	1
B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2017/18 NA MALENGO YA MWAKA WA FEDHA 2018/19	7
Mapato na Matumizi ya Fedha: Fungu 48 (Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi)	7
Ukusanyaji wa Mapato	7
Matumizi	10
Mapato na Matumizi ya Fedha: Fungu 03 (Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi).....	11
Ukusanyaji wa Mapato	11
Matumizi	12
HUDUMA ZA ARDHI NA MILKI	12
Uboreshaji wa Mazingira ya Biashara na Uwekezaji	14

Ardhi kwa Ajili ya Matumizi ya Viwanda ..	15
Miradi Mikubwa ya Kitaifa.....	16
Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi.....	17
Ofisi za Ardhi za Kanda	18
Utoaji Milki za Ardhi.....	19
Kamati za Ugawaji Ardhi	20
Uhakiki wa Mashamba na Viwanja	21
Utatuzi na Udhibiti wa Migogoro ya Matumizi ya Ardhi	22
Programu ya Kuwezesha Umilikishaji Ardhi	24
Usajili wa Hatimiliki na Nyaraka.....	26
Ubadilishaji wa Hati Zilizotolewa na Iliyokuwa Mamlaka ya Ustawishaji Makao Makuu.....	27
Mifumo ya Kieletroniki ya Huduma za Ardhi.....	27
Uthamini wa Mali na Fidia.....	29
Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya .	31
UPIMAJI NA RAMANI	32

Huduma za Ramani.....	32
Mipaka ya Ndani ya Nchi	33
Mipaka ya Kimataifa	34
Upimaji wa Viwanja na Mashamba	35
Upimaji wa Ardhi chini ya Maji	36
Kujenga Uwezo wa Kupima Ardhi Nchini..	36
Utayarishaji wa Ramani Picha.....	37
UPANGAJI MIJI NA VIJJI	37
Mipango Kabambe ya Uendelezaji Miji.....	38
Usanifu na Uendelezaji wa Miji.....	39
Usimamizi na Udhibiti wa Uendelezaji Miji	40
Urasimishaji wa Makazi Holela Mijini	40
Upangaji wa Makazi ya Vijiji.....	41
Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji	42
MIPANGO YA MATUMIZI YA ARDHI.....	43
Uhuishaji wa Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi (2013 – 2033)	43

Uandaaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Wilaya na Vijiji	44
MAENDELEO YA SEKTA YA NYUMBA	46
Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa Watumishi wa Serikali	48
Ushirikiano na Taasisi za Makazi za Kimataifa	48
UTAFITI WA NYUMBA NA VIFAA VYA UJENZI	49
SHIRIKA LA NYUMBA LA TAIFA	51
Miradi ya Ujenzi wa Nyumba	51
Mauzo na Makusanyo ya Kodi ya Nyumba	54
MAPITIO YA SHERIA NA SERA	54
Mapitio ya Sheria.....	54
Mapitio ya Sera	58
Habari na Elimu kwa Umma	59
UTAWALA NA RASILIMALI WATU	60
VYUO VYA ARDHI TABORA NA MOROGORO .	61
C: CHANGAMOTO NA MIKAKATI YA KUKABILIANA NAZO	62
D: SHUKRANI	64
E: HITIMISHO.....	66

F: MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2018/19.....	66
Makadirio ya Mapato	66
Makadirio ya Matumizi.....	67
Fungu 48: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.....	67
Fungu 03: Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi	68

DIRA YA WIZARA

Kuwa na uhakika wa milki za ardhi, nyumba bora na makazi endelevu kwa ajili ya maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

DHIMA

Kuweka mazingira wezeshi ya kuleta ufanisi katika utoaji wa huduma za ardhi, nyumba na makazi.

MADHUMUNI

- i) Kuimarisha usalama wa milki za ardhi;
- ii) Kuboresha mfumo wa taarifa za kielektroniki za ardhi nchini;
- iii) Kuendeleza tafiti za vifaa vya ujenzi wa nyumba bora na zenye gharama nafuu kwa ajili ya uendelezaji makazi nchini;
- iv) Kuboresha ushirikiano, mawasiliano na uratibu wa masuala ya kitaifa, kikanda na kimataifa katika sekta ya ardhi;
- v) Kuboresha utendaji na utoaji huduma katika sekta ya ardhi;
- vi) Kutoa huduma na kupunguza maambukizi ya UKIMWI; na
- vii) Kuimarisha utawala bora na kupambana na rushwa.

MAJUKUMU

- i) Kuratibu utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Ardhi ya mwaka 1995;

- ii) Kuratibu utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Makazi ya mwaka 2000;
- iii) Kusimamia utawala wa ardhi;
- iv) Kusimamia upangaji, upimaji na uendelezaji miji na vijiji;
- v) Kusimamia upimaji wa ardhi na kutayarisha ramani;
- vi) Kumilikisha ardhi na kuwezesha utoaji wa hatimiliki za kimila;
- vii) Kusajili hatimiliki za ardhi na nyaraka za kisheria;
- viii) Kusimamia uthamini wa mali;
- ix) Kuhamasisha na kuwezesha ujenzi wa nyumba bora;
- x) Kusimamia uendelezaji milki;
- xi) Kusimamia Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya;
- xii) Kusimamia utunzaji wa kumbukumbu za ardhi;
- xiii) Kusimamia ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali yatokanayo na huduma za sekta ya ardhi;
- xiv) Kuwezesha uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi na kufuatilia utekelezaji wake;
- xv) Kusimamia maslahi na utendaji kazi wa watumishi; na
- xvi) Kusimamia Taasisi zilizo chini ya Wizara ambazo ni Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi, Vyuvo vya Ardhi Tabora na Morogoro, Shirika la Nyumba

la Taifa, Wakala wa Taifa wa Utafiti wa Nyumba na Vifaa vya Ujenzi, Bodi ya Wataalam wa Mipangomiji, Halmashauri ya Wapima Ardhi, Bodi ya Usajili wa Wathamini na Mfuko wa Fidia ya Ardhi.

**HOTUBA YA WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA
MAENDELEO YA MAKAZI, MHESHIMIWA
WILLIAM V. LUKUVI (MB.), AKIWASILISHA
BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI YA WIZARA KWA MWAKA
WA FEDHA 2018/2019**

A. UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na taarifa iliyowasilishwa leo ndani ya Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi pamoja na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa mwaka wa fedha 2017/18. Aidha, naliomba Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Fungu **48** na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi, Fungu **03** kwa mwaka wa fedha 2018/19. Vilevile, pamoja na hotuba hii nimewasilisha taarifa ya utekelezaji wa programu na miradi ikijumuisha miradi inayosimamiwa na Wizara pamoja na taasisi zake.

2. **Mheshimiwa Spika**, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na

kutuwezesha kushiriki katika Mkutano wa 11 wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, kufuatia kifo cha Mhe. Leonidas Tutubert Gama kilichotokea mwezi Novemba, 2017, naungana na Waheshimiwa Wabunge wenzangu kutoa pole kwako binafsi, Bunge lako Tukufu, familia ya marehemu, ndugu, wananchi wa Jimbo la Songea Mjini pamoja na wote walioguswa na msiba huo. Vilevile, natoa pole kwa wananchi wote waliofiwa na walioathirika kutokana na majanga mbalimbali yaliyotokea katika maeneo mbalimbali nchini.

3. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya kipekee, naomba pia nitumie fursa hii adhimu kumpongeza Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa uongozi wake mahiri katika kusimamia rasilimali za Taifa, kupambana na rushwa, kuimarisha nidhamu na uwajibikaji katika utumishi wa umma. Zaidi ya hayo, ameendelea kuzipatia majibu kero za wananchi pamoja na kusimamia azma ya Serikali ya awamu ya Tano ya kuifanya Tanzania kuwa nchi ya uchumi wa kati ifikapo mwaka 2025. Hakika uongozi wake umezidi kuijengea heshima kubwa nchi yetu. Namshukuru kwa maelekezo na ushirikiano anaonipa ambao unaniwezesha kutekeleza majukumu niliyokabidhiwa ya kuongoza sekta ya ardhi. Vilevile, nawapongeza Mhe. Samia

Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na viongozi wote wa Serikali kwa mafanikio makubwa yanayoendelea kupatikana katika Serikali ya Awamu ya Tano. Aidha, nawapongeza Mhe. Dkt. Ali Mohammed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi na Mhe. Balozi Seif Ali Idd (Mb.), Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa mafanikio makubwa yanayoendelea kupatikana chini ya uongozi wao. Vilevile, nawapongeza Wabunge na viongozi wote wa Chama cha Mapinduzi kwa usimamizi mzuri na utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama chetu.

4. ***Mheshimiwa Spika***, napenda kukupongeza kwa kuongoza shughuli za Bunge lako Tukufu kwa ufanisi. Pia, nampongeza Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu (Mb.), Naibu Spika wa Bunge letu Tukufu kwa utendaji mzuri katika uendeshaji wa shughuli za Bunge. Vilevile, niwapongeze Wenyeviti wote wa Bunge ambao kwa nyakati tofauti wamekuwa wakiongoza shughuli za Bunge kwa ufanisi. Mwenyezi Mungu aendelee kuwaongoza na kuwapa nguvu, afya njema na hekima ili muendeleo kutimiza jukumu hili.

5. **Mheshimiwa Spika**, napenda pia kutumia fursa hii kuwapongeza Mawaziri na Naibu Mawaziri walioteuliwa na Mheshimiwa Rais katika mabadiliko ya Baraza la Mawaziri aliyoyafanya mwezi Oktoba, 2017. Vilevile, nampongeza Mhe. Dkt. Adelardus Kilangi kwa kuteuliwa kuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Nawatakia wote kila la heri katika utekelezaji wa majukumu yao ya kila siku.

6. **Mheshimiwa Spika**, napenda nitumie fursa hii kumpongeza Mhe. Janeth Maurice Masaburi aliyeteuliwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuwa Mbunge katika Bunge lako Tukufu. Aidha, nawapongeza Mhe. Maulid Said Abdallah Mtulia, Mbunge wa Jimbo la Kinondoni, Mhe. Dkt. Steven Lemomo Kiruswa Mamasita, Mbunge wa Longido Mhe. Dkt. Godwin Mollel, Mbunge wa Siha, Mhe. Damas Daniel Ndumbaro, Mbunge wa Songea Mjini na Mhe. Justine Joseph Monko, Mbunge wa Singida Kaskazini kwa kuchaguliwa katika chaguzi ndogo zilizofanyika hivi karibuni. Ninawatakia kila la heri katika kutekeleza majukumu yao.

7. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutumia fursa hii kumpongeza Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.) Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake ambayo imeelezea utekelezaji wa malengo ya

Serikali katika mwaka wa fedha 2017/18 na mwelekeo wa kazi za Serikali zitakazotekelezwa katika mwaka wa fedha 2018/19. Wizara yangu imeanza kuyafanyia kazi yale yote yanayoihusu sekta ya ardhi ili kuhakikisha kwamba malengo ya Serikali ya Awamu ya Tano yanafikiwa.

8. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya kipekee natoa shukrani zangu za dhati kwa wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii chini ya Mwenyekiti wake Mhe. Nape Moses Nnauye (Mb.) na Makamu Mwenyekiti Mhe. Kemirembe Rose Julius Lwota (Mb.), kwa ushauri wao ambao unaiwezesha Wizara kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Aidha, nawashukuru kwa uchambuzi na ushauri makini walioutoa wakati wa kupitia taarifa ya utekelezaji wa mpango na bajeti ya mwaka wa fedha 2017/18 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fungu **48**, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Fungu **03**, Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa mwaka wa fedha 2018/19. Pia, ninawashukuru kwa maoni na ushauri waliotoa kwa Wizara wakati Kamati ilipotembelea miradi na taasisi zinazosimamiwa na Wizara na kujadili masuala mbalimbali yanayohusu sekta ya ardhi. Napenda kukuhakikishia kuwa, ushauri wao utazingatiwa wakati wote wa utekelezaji wa majukumu ya Wizara yangu.

9. **Mheshimiwa Spika**, natoa shukrani za dhati kwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Mhe. Dkt. Angeline Sylvester Lubala Mabula (Mb.) kwa ushirikiano na ushauri anaonipa wakati wote wa utekelezaji wa majukumu yangu. Pia, ninawashukuru Katibu Mkuu Bibi Dorothy Mwanyika; Naibu Katibu Mkuu, Dkt. Moses Kusiluka; Wakuu wa Idara, Vitengo, Taasisi na Wakala zilizo chini ya Wizara yangu pamoja na watumishi wote wa sekta ya ardhi katika ngazi zote kwa kuendelea kutekeleza majukumu yao kwa weledi na ufanisi.

10. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee napenda kutumia fursa hii kumshukuru Dkt. Yamungu Kayandabila aliyekuwa Katibu Mkuu wa Wizara hii kwa mchango wake mkubwa wakati wa utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Nampongeza kwa kuteuliwa kuwa Naibu Gavana wa Benki Kuu ya Tanzania na kumtakia kila la heri katika utekelezaji wa majukumu yake.

11. **Mheshimiwa Spika**, baada ya maelezo hayo ya utangulizi, naomba sasa nieleze kwa muhtasari utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara pamoja na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa mwaka wa fedha 2017/18 na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2018/19.

Takwimu za utekelezaji wa bajeti zilizopo katika hotuba hii zinaishia tarehe 15 Mei, 2018.

B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2017/18 NA MALENGO YA MWAKA WA FEDHA 2018/19

12. *Mheshimiwa Spika*, katika kutekeleza majukumu ya Wizara yangu, tumeendelea kuzingatia Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025, Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/17 - 2020/21); Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya mwaka 2015; Sera ya Taifa ya Ardhi ya mwaka 1995; Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Makazi ya mwaka 2000 pamoja na sheria na miongozo mbalimbali inayotolewa na Serikali.

Mapato na Matumizi ya Fedha: Fungu 48 (Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi)

Ukusanyaji wa Mapato

13. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara ilipanga kukusanya shilingi bilioni **112.05** kutokana na vyanzo vya mapato ya kodi, ada na tozo mbalimbali za ardhi. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, Wizara imekusanya shilingi bilioni **78.9** sawa na

asilimia **70.4** ya lengo (**Jedwali Na. 1**). Ni matarajio yangu kwamba hadi Juni, 2018, lengo la kukusanya shilingi bilioni **112.05** litafikiwa kwa kutekeleza mikakati mbalimbali. Mikakati hiyo ni pamoja na kutumia vyombo vya habari kuhamasisha wamiliki wa ardhi kulipa kodi ya pango la ardhi, kuwafikisha mahakamani na kunadi mali za wale wote ambao hawatalipa kodi hiyo kwa wakati. **Natumia fursa hii kuwapongeza wamiliki wa ardhi waliolipa kodi ya pango la ardhi kwa wakati. Natoa onyo kwa wadaiwa sugu wa kodi ya pango la ardhi kwamba Serikali itaendelea kuwachukulia hatua kali za kisheria ikiwa ni pamoja na kuwafikisha mahakamani, kutaifisha mali zao ili kufidia kiwango cha kodi wanazodaiwa na kuwafutia miliki.**

14. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara iliahidi kuhuisha kiwango cha kodi ya pango la ardhi cha shilingi **400/=** kwa ekari kwa mwaka kwa mashamba ya biashara yaliyopimwa na kumilikishwa nje ya miji chini ya Sheria ya Ardhi Na. 4 ya mwaka 1999. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba ili kuendana na thamani halisi ya ardhi kwa sasa, Serikali ilihuisa kiwango hicho na kuwa shilingi **1,000/=** kwa ekari.

15. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Serikali iliahidi kupunguza tozo ya mbele (*premium*) ambayo hutozwa mara moja

tu wakati wa umilikishaji ardhi kutoka asilimia **7.5** hadi asilimia **2.5** ya thamani ya ardhi. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba ahadi hiyo imetekelezwa. Hata hivyo, pamoja na punguzo hilo tathmini iliyofanywa na Wizara yangu imebaini kwamba bado kuna mwitikio mdogo wa wananchi kukubali kumilikishwa ardhi hususan katika maeneo ya urasimishaji makazi mijini. Imebainika kwamba changamoto hii kwa kiwango kikubwa inachangiwa na gharama kubwa za umilikishaji zinazochangiwa na tozo ya mbele. Hivyo, Serikali inaangalia uwezekano wa kushusha zaidi kiwango cha tozo ya mbele ili kuwavutia wananchi wenye maeneo ya ardhi kujitokeza kwa wingi zaidi kupimiwa na kumilikishwa ardhi yao.

16. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu inatarajia kukusanya shilingi bilioni **120** kutokana na kodi ya pango la ardhi, ada na tozo mbalimbali zinazohusiana na sekta ya ardhi. Lengo hili litafikiwa kwa kutekeleza mikakati ifuatayo:-

- i) Kuendelea kupanua wigo wa walipa kodi ya pango la ardhi kwa kurasimisha makazi mijini;
- ii) Kutoza kodi ya pango la ardhi katika maeneo yote ya mijini ambayo hayajapimwa na kumilikishwa rasmi;
- iii) Kuhuisha muundo wa kiutumishi wa wataalam wa sekta ya ardhi katika

Halmashauri ili kuongeza ufanisi katika usimamizi wa rasilimali ardhi ikiwemo ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali;

- iv) Kupunguza tozo ya mbele kwa wananchi wote waliojenga nyumba katika maeneo ambayo hayajapangwa ili kuwawezesha kulipa kodi ya pango la ardhi;
- v) Kuimarisha mifumo iliyopo ya utunzaji wa kumbukumbu na kuhuisha taarifa za ardhi;
- vi) Kuhimiza wamiliki wote wa ardhi nchini kulipa kodi ya ardhi kwa mujibu wa sheria na kuwachukulia hatua wadaiwa sugu ikiwemo kuwafikisha Mahakamani;
- vii) Kuendelea kushirikiana na Mamlaka za Upangaji pamoja na sekta binafsi katika upangaji na upimaji wa ardhi ili kuongeza idadi ya viwanja na hivyo, kuongeza wigo wa mapato ya Serikali; na
- viii) Kuendelea kuboresha mifumo ya kumbukumbu za ardhi ili kurahisisha ulipaji wa kodi ya pango la ardhi.

Matumizi

17. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliidhinishiwa jumla ya shilingi bilioni **68.65** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni **18.48** ni kwa ajili ya mishahara; shilingi bilioni **24.77** kwa ajili ya

matumizi mengineyo na shilingi bilioni **25.4** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, Wizara ilipokea jumla ya shilingi bilioni **38.34** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo, sawa na asilimia **55.8** ya bajeti. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni **12.89** ni kwa ajili ya mishahara na shilingi bilioni **12.63** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Aidha, shilingi bilioni **12.82** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo, sawa na asilimia **50.5** ya bajeti. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni **5.83** ni fedha za ndani na shilingi bilioni **6.99** ni fedha za nje (*Jedwali Na. 2*).

Mapato na Matumizi ya Fedha: Fungu 03 (Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi)

Ukusanyaji wa Mapato

18. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2017/18, Tume ilitarajia kupokea shilingi milioni **700** kutoka kwa wadau wa maendeleo, makusanyo ya kodi ya pango la nyumba za Tabora na mauzo ya nyaraka za zabuni. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2018, Tume ilipokea shilingi milioni **459.5** sawa na asilimia **65.7** ya lengo kutokana na vyanzo hivyo kwa ajili ya kutekeleza shughuli zilizopangwa.

Matumizi

19. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Tume iliidhinishiwa shilingi bilioni **2.1** kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni **1.13** ni kwa ajili ya mishahara na shilingi milioni **979.8** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2018, Tume ilipokea shilingi bilioni **1.41** sawa na asilimia **67.1** ya fedha iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, shilingi milioni **741.66** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na shilingi milioni **665.55** ni kwa ajili ya mishahara.

HUDUMA ZA ARDHI NA MILKI

20. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu ina jukumu la kutoa huduma mbalimbali za ardhi kwa wananchi zinazolenga kuimarisha usalama wa milki na kuifanya ardhi kuwa moja ya nguzo kuu za uchumi. Katika kutoa huduma, Wizara yangu inaongozwa na sera, sheria, kanuni na miongozo mbalimbali kwa lengo la kuhakikisha kuwa huduma zinatolewa kwa misingi ya haki na usawa.

21. **Mheshimiwa Spika**, kwa kuzingatia uamuzi wa Serikali wa kuhuisha muundo wa utumishi wa wataalam wa sekta ya ardhi waliopo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa, wataalam hawa watasimamiwa moja kwa moja

na Wizara yangu. Lengo la uamuzi huu ni kuimarisha utoaji huduma za sekta ya ardhi nchini.

22. **Mheshimiwa Spika**, huduma zinazotolewa na Wizara yangu ni pamoja na kuratibu na kusimamia upangaji ambao unalenga kuwa na miji na makazi bora yaliyopangwa, kuwezesha uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi na kufuatilia utekelezaji wake na kuwa na uhakika wa uwekezaji katika ardhi. Pia, Wizara inatoa huduma za utayarishaji ramani za msingi ambazo ni chanzo muhimu cha taarifa zinazohitajika katika kubuni na kutayarisha mipango ya maendeleo kwa sekta mbalimbali. Huduma nyingine ni upimaji wa ardhi, utoaji wa hatimiliki za ardhi; hati za hakimiliki za kimila; uthamini; usajili wa hati, nyaraka na miamala ya ardhi; usimamizi wa sekta ya milki, uwekaji wa mifumo ya upatikanaji wa makazi bora na kwa gharama nafuu na utatuzi wa migogoro ya matumizi ya ardhi.

23. **Mheshimiwa Spika**, dhamira ya Wizara ni kuifanya ardhi kuwa kichocheo cha maendeleo na nyenzo muhimu katika kupambana na umaskini. Ili kufikia azma hii, Wizara yangu itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu uzingatiaji wa sheria, kanuni na taratibu zinazohusiana na sekta ya ardhi ili wananchi waweze kuitumia ardhi kwa tija.

Uboreshaji wa Mazingira ya Biashara na Uwekezaji

24. **Mheshimiwa Spika**, kwa kuzingatia umuhimu wa ardhi katika uchumi, Wizara yangu imeendelea kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji. Ili kutekeleza azma hiyo, Wizara yangu imeendelea kuimarisha Kitengo cha Uwekezaji katika ardhi kwa kukiongezea rasilimali watu na vitendea kazi. Dhamira ya Wizara ni kuwa na wataalam wa Kitengo hiki katika kila kanda ili kusogeza huduma hii karibu na wawekezaji. Aidha, kwa kushirikiana na mamlaka za upangaji, Wizara imeendelea kubainisha ardhi ya uwekezaji na ardhi ya akiba na kutoa miongozo ya kusimamia matumizi ya ardhi hiyo. Vilevile, Wizara imeboresha huduma zake kwa kupunguza muda wa kuandaa na kusajili hati ambapo kwa sasa mwekezaji anaweza kupata hati ndani ya muda wa siku **30** endapo amekidhi vigezo na masharti ya umilikishaji. Aidha, mifumo ya kutoa huduma za ardhi kwa njia za kielektroniki imeimarishwa ambapo muda wa upatikanaji wa taarifa za hati na nyaraka nyingine zilizosajiliwa umepungua kutoka siku saba (**7**) hadi tatu (**3**). Kadhalika, Wizara imeunda Bodi mbalimbali za kitaaluma ili kuhakikisha wataalam wa sekta ya ardhi ni wale wenye sifa, weledi na uadilifu.

Ardhi kwa Ajili ya Matumizi ya Viwanda

25. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu inatambua umuhimu wa sekta ya ardhi katika kufanikisha azma ya Serikali ya Awamu ya Tano ya kufikia uchumi wa kati ifikapo 2025 kwa kuongeza uwekezaji katika viwanda. Ili kuendana na azma hiyo, Wizara yangu imehakikisha kuwa katika uandaaji wa mipango kabambe, maeneo ya kutosha yanatengwa kwa ajili ya uwekezaji wa viwanda. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 mipango kabambe ya miji **18** inayoandaliwa imetenga jumla ya ekari **127,942.96** kwa ajili ya matumizi ya viwanda (**Jedwali Na. 3**). Wizara yangu imetoa Mwongozo kwa mamlaka zote za upangaji kuhakikisha zinatenga maeneo ya uwekezaji wa viwanda wakati wa uandaaji wa mipango kabambe.

26. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuongeza hazina ya ardhi kwa ajili ya uwekezaji wa viwanda. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba katika kipindi hicho, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Upangaji ya Halmashauri ya Wilaya Kibaha, imepanga eneo lenye jumla ya hekta **1,563** kwa ajili ya uwekezaji wa viwanda vikubwa **124** na viwanda vidogo **23**. Aidha, Wizara imetenga eneo la ardhi ya akiba lenye ukubwa wa hekta

89.9, maeneo ya biashara hekta **40.6** na ardhi ya kilimo cha biashara yenye ukubwa wa hekta **334**. Maeneo hayo yote yamepangwa kutokana na hekta **2,383** za ardhi ambayo milki yake imebatilishwa kwa kukiuka masharti ya uendelezaji (**Kiambatisho Na. 1**). Aidha, Wizara yangu imebatilisha milki za mashamba yenye ukubwa wa ekari **9,636.19** katika Wilaya za Lushoto, Busega, Bukoba na Arumeru na imetoa maelekezo kwa Mamlaka za Upangaji kuzingatia utengaji wa maeneo kwa ajili ya viwanda, kilimo na ardhi ya akiba. Pia, katika kutekeleza azma hii Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya Manispaa ya Kigamboni inaendelea kuandaa mpango wa kuendeleza ardhi katika eneo la Mbwamaji lenye ukubwa wa ekari **711** kwa ajili ya matumizi mbalimbali ya uwekezaji. Katika Halmashauri ya Wilaya ya Kilosa jumla ya ekari **184.5** zimetengwa kwa ajili ya ardhi ya akiba, ekari **452** kwa ajili ya viwanda na ekari **1,680** kwa ajili ya kilimo cha biashara.

Miradi Mikubwa ya Kitaifa

27. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imeshiriki kikamilifu katika utekelezaji wa miradi mikubwa ya ujenzi wa miundombinu ya kitaifa hususan Bomba la Mafuta kutoka Hoima nchini Uganda hadi Chongoleani mkoani Tanga, Reli ya Kisasa (*Standard Gauge Railway*) na ufuaji wa umeme katika mto Rufiji (*Rufiji*)

Hydropower Project). Katika mradi wa Bomba la Mafuta, Wizara imeshiriki katika uandaaji mikataba ya uendeshaji wa mradi, uandaaji wa ramani za msingi katika njia ya bomba la mafuta, uratibu wa utwaaji wa ardhi na uthamini wa ardhi na mali kwa ajili ya fidia na upimaji wa njia ya bomba la mafuta.

28. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa mradi wa ufuaji umeme, Wizara inashiriki katika upimaji wa eneo la mradi na kuandaa ramani za msingi kwa ajili kuandaa michoro ya kihandisi. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itaendelea kushirikana na mamlaka husika katika utekelezaji wa miradi hiyo. Vilevile, Wizara itaanza kuandaa kwa awamu mpango wa matumizi ya ardhi katika wilaya **24** na vijiji **134** ambavyo bomba la mafuta linapita na katika maeneo ambayo reli ya kisasa inajengwa (**Kiambatisho Na. 2**).

Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi

29. **Mheshimiwa Spika**, azma ya Wizara ni kuhakikisha kwamba kila kipande cha ardhi nchini kinapangwa, kupimwa na kumilikishwa. Lengo la kufanya hivyo ni kuwa na miliki salama na hivyo kuondoa na kudhibiti migogoro ya matumizi ya ardhi, kutumia ardhi kama mtaji hai, kuchochea uwekezaji, kupanua

wigo wa mapato ya Serikali, kuongeza mchango wa sekta ya ardhi katika uchumi, kuhakikisha kuwa ardhi inatumika kwa tija na kuwa na makazi bora na endelevu.

30. **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa kumbukumbu zilizopo ni takriban asilimia **15** tu ya ardhi ya jumla nchini ndio imepangwa na kupimwa. Hali hii inafanya ardhi isiwe na mchango mkubwa katika uchumi wa Taifa na kuikosha Serikali mapato. Katika kukabiliana na hali hii, Wizara yangu imekamilisha maandalizi ya Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha kila Kipande cha Ardhi nchini. Ni matumaini yangu kwamba Programu hii ikitekelezwa ardhi itatoa mchango mkubwa katika maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

Ofisi za Ardhi za Kanda

31. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imeendelea kuboresha na kusogeza huduma za sekta ya ardhi karibu na wananchi kwa lengo la kuwapunguzia gharama na usumbufu wa kufuata huduma hizo Wizarani. Maboresho hayo ni pamoja na kupeleka wataalam wa kada za ardhi katika fani za upangaji, upimaji, uthamini, usimamizi ardhi na usajili wa hati. Vilevile, Wizara imeimarisha kanda zake kwa kupeleka vitendea kazi vya kisasa. Dhamira ya Wizara ni kuendelea kuimarisha huduma zake

katika ngazi za Mikoa na Halmashauri zote nchini. **Natoa rai kwa wananchi kutumia ofisi za ardhi za kanda kupata huduma za ardhi badala ya kufuata huduma hizo makao makuu ya Wizara kama ilivyokuwa hapo awali.**

Utoaji Milki za Ardhi

32. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza sera na sheria za ardhi, Wizara inaratibu utoaji wa vyeti vya ardhi ya vijiji, hati za hakimiliki za kimila na hatimiliki za ardhi. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuandaa hatimiliki za ardhi **400,000**, Vyeti vya Ardhi ya Kijiji **1,000** na kutoa hati za hakimiliki za kimila **57,000**. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 Wizara imeandaa Vyeti vya Ardhi ya Kijiji **375**, imetoa hati za hakimiliki za kimila **70,299** na hatimiliki za viwanja na mashamba **41,179** (**Jedwali Na. 4**). Wizara yangu inaendelea kutambua na kuthamini michango ya wadau katika kuwezesha utoaji wa Vyeti vya Ardhi ya Kijiji na hati za Hakimiliki za Kimila kupitia miradi mbalimbali ya urasimishaji ardhi.

33. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji na sekta binafsi imeendelea kuhakikisha kuwa kila kipande cha ardhi nchini kinapangwa, kupimwa na kumilikishwa. Hadi tarehe 15 Mei,

2018 miradi ya upimaji wa viwanja katika miji mbalimbali nchini imekamilika. Aidha, katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu kwa kushirikiana na sekta binafsi itaendelea kupanga na kupima ardhi ili kuongeza kasi ya utoaji wa milki za ardhi nchini. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa ushiriki wa sekta binafsi utaendelea kuongeza kasi ya upangaji na upimaji wa ardhi, na hivyo kutoa fursa za ajira na kuongeza mapato ya Serikali yatokanayo na kodi ya pango la ardhi.

34. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu kwa kushirikiana na Halmashauri nchini itaandaa Hatimiliki **400,000**, kutoa Vyeti vya Ardhi ya Kijiji **1,000** na Hati za Hakimiliki za Kimila **170,000** zikiwemo **120,000** za Programu ya Kuwezesha Umilikishaji Ardhi. **Natoa rai kwa Halmashauri zote nchini kuhakikisha kuwa zinamilikisha viwanja vyote vilivyopimwa na kuandaa hati ili wananchi waweze kuwa na milki salama.**

Kamati za Ugawaji Ardhi

35. **Mheshimiwa Spika**, Kamati za Ugawaji Ardhi ni muhimu katika kusimamia ugawaji wa ardhi nchini kwa mujibu wa sheria. Kamati hizi zina jukumu la kuhakikisha haki na usawa katika ugawaji ardhi vinakuwepo pamoja na

kuepusha migogoro baina ya watumiaji. Uteuzi wa wajumbe wa Kamati hizo huidhinishwa na Wizara yangu baada ya kupokea mapendekezo kutoka katika Halmashauri husika. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu imeidhinisha uteuzi wa Kamati za Kugawa Ardhi katika Halmashauri **10** za Majiji ya Tanga na Dodoma; Manispaa za Kinondoni, Ilala, Temeke na Wilaya za Kiteto, Msalala, Kyela, Singida na Makete. Uteuzi huu umefanya jumla ya Halmashauri **152** kati ya Halmashauri **184** kuwa na kamati hizo. **(Jedwali Na. 5). Natoa wito kwa Halmashauri ambazo hazina Kamati za Ugawaji wa Ardhi kuwasilisha mapendekezo ya wajumbe kwa ajili ya kuidhinisha uteuzi wao.**

36. **Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Taifa ya Ugawaji Ardhi pamoja na majukumu mengine, ina jukumu la kuidhinisha maombi ya umilikishaji ardhi yanayohusiana na uwekezaji, maeneo ya fukwe, pamoja na maeneo yote ya kimkakati ya uwekezaji yenye manufaa kwa Taifa. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Kamati hii ilipitia na kuidhinisha jumla ya maombi **158** ya umilikishaji ardhi yaliyowasilishwa kutoka katika halmashauri mbalimbali nchini **(Jedwali Na. 6).**

Uhakiki wa Mashamba na Viwanja

37. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliendelea

kuhakiki mashamba na viwanja nchini ili kubaini uzingatiaji wa masharti ya umiliki. Katika kipindi cha mwaka 2015/16 hadi 2017/18, jumla ya mashamba **32** yalibatilishwa (**Jedwali Na. 7**). Baada ya mashamba hayo kubatilishwa, Wizara yangu ilisambaza Mwongozo wa namna ya kupanga na kutumia ardhi ya mashamba yaliyobatilishwa ikiwemo; utengaji wa ardhi kwa ajili ya viwanda, akiba ya ardhi, mahitaji ya wananchi wa eneo husika na matumizi mengine ya jamii. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Upangaji za Kibaha, Kigamboni na Kinondoni imeandaa mipango ya matumizi ya mashamba yaliyobatilishwa na kutenga ardhi kwa ajili ya uwekezaji wa viwanda, biashara, akiba ya ardhi, kilimo cha biashara na matumizi mengine.

Utatuzi na Udhhibiti wa Migogoro ya Matumizi ya Ardhi

38. **Mheshimiwa Spika**, Kamati ya Kisekta iliyoundwa kubaini aina, vyanzo na kupendekeza namna bora ya utatuzi wa migogoro ya matumizi ya ardhi ilikamilisha kazi yake. Kamati ilichambua migogoro **1,392** iliyowasilishwa Bungeni katika mwaka wa fedha 2016/17 pamoja na kufanya tathmini ya hali halisi uwandani na kubaini kuwepo jumla ya migogoro **1,750** ambapo migogoro **564**

ilihusu uvamizi wa maeneo ya hifadhi; **218** mwingiliano wa mipaka ya kiutawala; **366** uanzishwaji wa vijiji ndani ya maeneo ya hifadhi; **204** migogoro ya matumizi ya ardhi kati ya wakulima na wafugaji; **206** wananchi na wawekezaji kwenye maeneo ya ranchi, mashamba na migodi na migogoro **115** ilitokana na madai ya fidia. Vilevile, kulikuwa na migogoro **77** ambayo ilitokana na vyanzo vingine vidogo ambavyo utatuzi wake hauhitaji taasisi zaidi ya moja. Ili kupata ufumbuzi wa kudumu wa migogoro ya matumizi ya ardhi, Serikali inaandaa mkakati mahsusi wa utekelezaji wa mapendekezo ya Kamati.

39. **Mheshimiwa Spika**, kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi Wizara yangu imeingia makubaliano maalum na Mamlaka ya Hifadhi za Taifa (TANAPA) ili kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi katika vijiji **392** vinavyozunguka Hifadhi za Taifa kote nchini ili kutatua migogoro baina ya vijiji na hifadhi.

40. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na uchambuzi uliofanywa na Kamati ya Kisekta, Wizara yangu kupitia **Kauli Mbiu ya Funguka kwa Waziri wa Ardhi** nilifanya ziara katika maeneo mbalimbali nchini ili kusikiliza kero za wananchi na kuzipatia ufumbuzi. Aidha, kupitia kauli mbiu hiyo, Wizara yangu

ilisambaza dodoso katika Halmashauri zote nchini ambapo wananchi walibainisha kero zao na changamoto zinazowakabili kuhusiana na sekta ya ardhi.

41. **Mheshimiwa Spika**, kupitia kauli mbiu hiyo, hadi tarehe 15 Mei 2018 jumla ya malalamiko **3,599** yalipokelewa. Wizara yangu kwa kushirikiana na Halmashauri na mamlaka nyingine za Serikali inaendelea kuyachambua na kuyapatia ufumbuzi malalamiko hayo. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itaendelea kuzitafutia ufumbuzi wa kudumu na kuendelea kusikiliza kero za wananchi na kuzipatia majibu kadri zitakavyopokelewa.

Programu ya Kuwezesha Umilikishaji Ardhi

42. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu inaendelea na utekelezaji wa Programu ya Kuwezesha Umilikishaji Ardhi (*Land Tenure Support Programme*) inayotekelezwa katika Wilaya za Kilombero, Ulanga na Malinyi mkoani Morogoro. Katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara ilipanga kuhakiki vipande vya ardhi **80,000**. Vilevile, Wizara ilipanga kujenga ofisi za ardhi mbili (**02**) katika Wilaya ya Malinyi na Ulanga, kukarabati ofisi ya ardhi katika Wilaya ya Kilombero na kuandaa vyeti vya ardhi ya kijiji katika vijiji **15**. Napenda kuliarifu

Bunge lako Tukufu kwamba hadi tarehe 15 Mei, 2018 jumla ya vipande vya ardhi **96,257** vilipimwa katika vijiji **41** ambapo jumla ya Hati za Hakimiliki za Kimila **20,583** zimeandaliwa, mipango ya matumizi ya ardhi katika vijiji **36** imeandaliwa, wakandarasi wa ujenzi wa ofisi za ardhi za wilaya wamepatikana na taratibu za kuandaa vyeti vya ardhi ya vijiji **75** vilivyopimwa zinaendelea. Aidha, jumla ya vijiji **20** vimeandaliwa mipango ya makazi ambapo jumla ya viwanja **18,224** vimepimwa kwa ajili ya kuandaliwa Hati ya Hakimiliki ya Kimila. Vilevile, benki ya NMB na CRDB zimetoa mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni **1.4** kwa wananchi kwa kutumia Hati ya Hakimiliki ya Kimila kama dhamana kwa ajili ya kuanzisha miradi ya kiuchumi katika Wilaya zinazotekeleza Programu.

43. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara itapima vipande vya ardhi kwa ajili ya kuandaa hati za hakimiliki za kimila **120,000**; kuandaa mipangokina ya vijiji na kupima viwanja **20,000**; kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji **30** na kutoa elimu kwa umma kuhusu masuala ya kisera, kisheria na kitaasisi juu ya utawala na matumizi ya ardhi. Kazi zingine ni kuzijengea uwezo taasisi zinazohusika na utatuzi wa migogoro ya ardhi katika ngazi za vijiji, kata na wilaya; kufanya tafiti tatu (**03**) za masuala ya

kisera, kisheria na kitaasisi ili kuboresha utawala wa ardhi na kukamilisha ujenzi wa ofisi za ardhi katika Wilaya za Kilombero, Ulanga na Malinyi.

Usajili wa Hatimiliki na Nyaraka

44. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu ilipanga kusajili Hatimiliki na nyaraka nyingine za kisheria **453,000**. Hadi kufikia tarehe 15 Mei, 2018 Hatimiliki pamoja na Nyaraka za Kisheria **79,456** zimesajiliwa. Kati ya hizo Hatimiliki ni **30,143** na nyaraka nyingine ni **49,313**. Nyaraka **31,779** zimesajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Ardhi (Sura 334) na Hati za Umiliki wa Sehemu ya Jengo **923** zimesajiliwa chini ya sheria ya Umiliki wa Sehemu ya Jengo (Sura 416) (**Jedwali 8A**). Aidha, Nyaraka za Kisheria zipatazo **16,290** zimesajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Nyaraka (Sura 117) (**Jedwali 8B**) na Nyaraka **1,244** zimesajiliwa chini ya Sheria ya Usajili wa Rehani ya Mali Zinazohamishika (Sura 210) (**Jedwali 8C**). Wananchi wanahamasishwa kupima maeneo yao na kupata hatimiliki ambazo zinahakikisha usalama wa maeneo wanayomiliki. Hati hizo pia zinaweza kutumika kama dhamana za mikopo kutoka katika taasisi za fedha. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara imepanga kusajili Hatimiliki na nyaraka za kisheria **453,000**.

Ubadilishaji wa Hati Zilizotolewa na Iliyokuwa Mamlaka ya Ustawishaji Makao Makuu

45. **Mheshimiwa Spika**, baada ya kuvunjwa kwa iliyokuwa Mamlaka ya Ustawishaji Makao Makuu Dodoma (CDA), Wizara yangu ilipewa jukumu la kumilikisha upya ardhi kwa kutoa hatimiliki za miaka 99 kwa wamiliki wote waliokuwa na hati za pango la ardhi (*ground lease*). Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba hadi terehe 15 Mei, 2018, hati zote **21,124** za pango la ardhi zilizopo katika masjala ya Wizara zimebadilishwa kutoka *Ground Lease* ya miaka 33 na kuwa Hati miliki za miaka 99. **Natoa wito kwa wananchi ambao bado hawajabadili hati zilizotolewa na iliyokuwa Mamlaka ya Ustawishaji Makao Makuu kuwasilisha hati hizo katika Ofisi ya Msajili wa Hati Kanda ya Kati ili kuzibadilisha.**

Mifumo ya Kielektroniki ya Huduma za Ardhi

46. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Serikali iliahidi kuanza kutoa hati za kielektroniki katika Manispaa za Kinondoni na Ubungo kwa kutumia Mfumo Unganishi wa Kuhifadhi Kumbukumbu za Ardhi (*Integrated Land Management Information System*). Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba kuanzia mwezi Juni 2018, hati za kielektroniki zitaanza kutolewa kwa wamiliki

wa ardhi katika Halmashauri za Manispaa za Kinondoni na Ubungo. Muonekano wa hati hii upo katika **Kiambatisho Na. 3**.

47. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara iliahidi kuboresha Mfumo wa Ukusanyaji wa Kodi ya Pango la Ardhi (*Land Rent Management System-LRMS*) katika Halmashauri mbalimbali nchini ili kuongeza ufanisi katika ukusanyaji wa kodi ya pango la ardhi, umilikishaji ardhi na usajili wa hati. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Wizara yangu imeboresha mfumo huo ambapo wananchi wanaweza kupata taarifa za hatua za umilikishaji na usajili wa hati zao kwa njia ya kielektroniki katika ofisi za Halmashauri. Maboresho haya yatawapunguzia wananchi usumbufu, muda na gharama katika kufuatilia huduma hizo Wizarani. Aidha, mfumo huo umeunganishwa na Mfumo wa Kielektroniki wa Ukusanyaji Maduhuli ya Serikali (*Government Electronic Payment Gateway System - GePG*). Mafunzo ya kutumia mfumo huo yametolewa katika Kanda za Ardhi nane (**08**), Halmashauri **185** na Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya **53**. Vilevile, kwa sasa wamiliki wa ardhi wanaweza kutumia mfumo huo kulipia kodi ya pango la ardhi kwa kutumia simu za mkononi kwa kufuata maelekezo maalum (**Kiambatisho Na.4**).

48. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na mifumo ya kielektroniki niliyoielezea hapo juu, Wizara yangu kupitia wataalam wake wa ndani imetengeneza mfumo wa kielektroniki wa usimamizi na udhibiti wa taarifa za mashamba yote nchini. Mfumo huu utaaanisha ukubwa, umiliki, matumizi na hali ya maendeleo kupitia picha za satelaiti na taarifa zake zitapatikana kwa kutumia kompyuta au simu ya kiganjani. Mfumo utarahisisha utambuzi wa mashamba yasiyoendelezwa kwa ajili ya milki zake kubatilishwa na kupangiwa matumizi mengine. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, taarifa za mashamba yaliyopo katika mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Morogoro, Tanga, Lindi, Iringa, Manyara na Arusha zilikuwa zimeingizwa kwenye mfumo.

49. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara itaendelea kuboresha na kuimarisha mifumo ya kielektroniki ya utoaji wa huduma za ardhi.

Uthamini wa Mali na Fidia

50. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kuandaa na kuidhinisha taarifa **35,000** za uthamini kwa ajili ya fidia na uthamini wa kawaida kwa matumizi mbalimbali. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 Wizara iliidhinisha taarifa za uthamini **23,831**

ambapo taarifa **13,316** ni uthamini wa fidia na **10,515** ni uthamini wa mali kwa madhumuni mbalimbali. Aidha, Wizara ilifanya uthamini kwa ajili ya mizania ya hesabu na utawala kwa baadhi ya taasisi za Serikali. Vilevile, Wizara imekamilisha uandaaji wa Jedwali la Viwango vya Thamani ya Mazao kwa nchi nzima.

51. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara ilikamilisha uundaji wa Bodi ya Usajili wa Wathamini ambayo imeanzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini Na. 7 ya mwaka 2016. Bodi hii pamoja na mambo mengine, inasimamia usajili, taaluma na maadili katika utendaji kazi wa wathamini. Bodi imepewa mamlaka ya kuwachukulia hatua za kinidhamu ikiwemo kuwafutia usajili wathamini wote wanaokiuka maadili ya taaluma zao. **Natoa rai kwa wananchi na wadau wote wa tasnia ya uthamini kutoa taarifa kwa Bodi juu ya wathamini wote wanaokiuka maadili ya taaluma zao au watu wanaofanya kazi za uthamini kinyume cha sheria.**

52. **Mheshimiwa Spika**, thamani ya ardhi hubadilika kutokana na mabadiliko ya hali ya soko. Kutokana na hali hiyo, Wizara huhuisha viwango vya thamani ya ardhi mara kwa mara. Uhuishaji huu huwezesha kuwa na viwango sahihi vya ulipaji fidia, utozaji wa kodi na ada

mbalimbali zitokanazo na miamala ya ardhi. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara itahuisha viwango vya bei ya soko la ardhi kwa nchi nzima. Pia, Wizara inakusudia kuandaa na kuidhinisha taarifa za uthamini **35,000**.

53. **Mheshimiwa Spika**, Bodi ya Mfuko wa Fidia imezinduliwa na tayari imeanza kazi. Kwa kuwa sasa kuna Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini ya mwaka 2016, Bodi inafanya mapitio ya Kanuni za Ardhi za Usimamizi wa Mfuko wa Fidia za mwaka, 2001 ili ziweze kukidhi mazingira ya sasa ya ulipaji fidia na kuondoa mgongano na Sheria hiyo. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu kwa kushirikiana na Bodi ya Mfuko wa Fidia itakamilisha utungaji wa kanuni hizo.

Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya

54. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imeendelea kusimamia na kuhudumia Mabaraza **53** yanayofanya kazi nchi nzima. Katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara iliahidi kushughulikia mashauri **23,299** yaliyokuwepo na ambayo yatafunguliwa. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 jumla ya mashauri **41,920** yalishughulikiwa ambapo kati ya hayo mashauri **17,320** yalitolewa maamuzi. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara itaendelea kushughulikia mashauri **24,600** yaliyobaki na yatakayofunguliwa.

55. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu kupitia mradi wa maboresho ya sekta ya ardhi, iliyapatia samani za ofisi Mabaraza ya Ardhi ya Wilaya **12**. Aidha, Wizara iliahidi kuanzisha Mabaraza mapya katika Wilaya tatu (**03**) ambazo ni Kongwa, Mpwapwa na Urambo. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa taratibu za ajira zitakapokamilika, Mabaraza hayo na Mabaraza katika wilaya nyingine yataanzishwa. **Ili kufikia azma ya Serikali ya kuwa na Baraza katika kila Wilaya, natoa wito kwa Halmashauri kutoa nafasi za Ofisi kwa ajili ya shughuli za Mabaraza bila kuhitaji gharama kubwa za ujenzi au ukarabati.**

UPIMAJI NA RAMANI

Huduma za Ramani

56. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuhuisha ramani za msingi za uwiano wa 1:50,000 katika miji **50**. Ramani hizi ni muhimu katika uandaaji wa ramani za matumizi mbalimbali za ardhi kama vile ramani za matumizi ya ardhi na ramani zinazoonesha mipaka ya viwanja na mashamba. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba ramani za msingi **20** za uwiano wa 1:50,000 za miji **68** katika wilaya za Geita, Mbogwe, Nyang'hwale na Chato

zimehuishwa kwa kutumia picha za satelaiti. Katika mwaka wa fedha, 2018/19 Wizara yangu itaendelea kuhuisha ramani za msingi katika miji 100 katika Wilaya mbalimbali.

Mipaka ya Ndani ya Nchi

57. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu iliahidi kuendelea kuainisha mipaka ya ushoroba wenye ukubwa wa kilomita za mraba **2,500** katika pori tengefu la Loliondo wilayani Ngorongoro. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais - TAMISEMI; Wizara ya Maliasili na Utalii; Wizara ya Kilimo, Wizara ya Mifugo na Uvuvi na Hifadhi ya Serengeti na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro ushoroba wa pori tengefu la Loliondo wenye ukubwa wa kilometa za mraba **1,500** umeainishwa. Utambuzi na uhakiki wa mpaka kati ya Wilaya ya Kilindi na Kiteto umefanyika. Vilevile, uhakiki wa mipaka ya vijiji sita **(6)** vinavyopakana na uwanja wa ndege wa Kimataifa wa Kilimanjaro umefanyika kwa lengo la kuondoa mgogoro. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itahakiki mipaka sita **(06)** ya Wilaya za Babati na Monduli; Manyoni na Sikonge; Gairo na Kilosa; Kisarawe na Kibaha; Njombe na Mufindi; na Mbarali na Mufindi.

Mipaka ya Kimataifa

58. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kuendelea na uimarishaji wa mpaka wa Tanzania na Kenya ikiwa ni pamoja na utengenezaji wa ramani za msingi pamoja na kupima kipande cha mpaka kuanzia Ziwa Victoria hadi Ziwa Natron chenye urefu wa kilomita **240**. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba kazi hii inaendelea. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 kipande cha mpaka cha kilometa **50** kutokea Ziwa Victoria hadi Sirari kimekamilika. Katika kipande hicho jumla ya alama **480** za kati ya mpaka zimesimikwa, alama kuu saba zilizobomolewa zimejengwa upya na alama **18** zimekarabatiwa. Aidha, uchukuaji wa taarifa za kijiografia katika Vijiji **32** vilivyoko katika eneo la mpaka huo zimekamilika kwa ajili ya kuandaa ramani za msingi (**Jedwali Na. 9**).

59. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Wizara yangu iliahidi kuimarisha mpaka baina ya Tanzania na Uganda katika eneo la nchi kavu. Kazi hii inaendelea kwa uwekaji wa alama za mpaka, uandaaji wa ramani za msingi pamoja na uandishi wa andiko la mkataba wa mpaka unaendelea. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itakamilisha uimarishaji wa mpaka wa Tanzania na Uganda, Tanzania na Zambia, Tanzania na Burundi pamoja na kuendelea na uimarishaji wa mpaka baina ya

Tanzania na Kenya. Vilevile, Wizara itaimarisha mipaka yetu ndani ya Ziwa Tanganyika na nchi za Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo, Burundi na Zambia. Uimarishaji wa mipaka yetu na nchi jirani ni kwa ajili ya kuimarisha ulinzi na usalama wa nchi pamoja na utekelezaji wa Azimio la Umoja wa Afrika linalozitaka nchi wanachama kuimarisha mipaka yao ifikapo mwaka 2022.

Upimaji wa Viwanja na Mashamba

60. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuidhinisha ramani za upimaji zenye viwanja **200,000** na mashamba **400**. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, ramani za upimaji zenye jumla ya viwanja **144,780** na mashamba **257** zimeidhinishwa. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu imepanga kuidhinisha ramani za upimaji wa viwanja **200,000**, mashamba **400** pamoja na kufufua mipaka ya viwanja na mashamba **500** yenye migogoro ya matumizi ya ardhi.

61. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Wizara yangu iliahidi kusimika na kupima alama za msingi za upimaji (*control points*) **200**. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, Wizara yangu imesimika na kupima alama za msingi **250** katika Wilaya za Rufiji, Kilombero, Malinyi na Tarime. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itasimika na kupima alama za msingi **500**.

Upimaji wa Ardhi chini ya Maji

62. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu kwa kushirikiana na Jeshi la India, Jeshi la Wananchi wa Tanzania na mamlaka ya Bandari imekamilisha upimaji wa chini ya maji katika bandari za Pemba na Wete. Upimaji ndani ya maji ni muhimu kwa ajili ya kutambua na kuainisha kupima njia za meli kwa ajili ya kuingilia ndani ya bandari hizo. Njia hizi ni muhimu kwa ajili ya kuzisaidia meli zinazolingia zisikwame katika mafungu ya mchanga au maeneo yenye kina kidogo cha maji. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itakamilisha uandaaji wa ramani elekezi (*Navigation charts*) za upimaji uliofanyika katika bandari za Wete na Pemba. Vilevile, itapima maeneo ya chini ya maji katika eneo la bandari ya Mtwara.

Kujenga Uwezo wa Kupima Ardhi Nchini

63. **Mheshimiwa Spika**, ili kuongeza kasi na kupunguza gharama za upimaji wa ardhi nchini ni muhimu kuwa na vifaa vya kisasa. Katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu iliahidi kununua vifaa vya kisasa vyenye ufanisi mkubwa katika upimaji. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba taratibu za ununuzi wa vifaa hivyo zimekamilika na mzabuni ataviwasilisha vifaa hivyo nchini kabla ya mwisho wa mwaka huu wa fedha. Vifaa hivyo

vitasambazwa katika kanda kwa ajili ya kutumiwa na Halmashauri. Vilevile, Wizara yangu itaandaa mafunzo yatakayofanyika mwezi Juni, 2018 kwa ajili ya kuwapa elimu wapima juu ya matumizi bora ya vifaa hivyo.

Utayarishaji wa Ramani Picha

64. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu iliahidi kuhuisha ramani za msingi, ili zitumike katika kubuni na kuandaa mipango mbalimbali ya maendeleo katika Jiji la Dar es Salaam. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Wizara yangu itashirikiana na Ofisi ya Rais - TAMISEMI kuchora na kuhuisha ramani ya Jiji la Dar es Salaam. Aidha, ramani picha hizo zitatumiwa na mamlaka mbalimbali katika uandaaji wa njia za reli mpya ya kisasa, upangaji wa njia za umeme na kuandaa mradi wa uboreshaji miundombinu katika Jiji la Dar es Salaam (*Dar es Salaam Metropolitan Development Project*). Vilevile, ramani picha hizo zimetumika katika kuandaa rasimu ya mwisho ya mpango kabambe wa Jiji la Dar es Salaam.

UPANGAJI MIJI NA VIJJI

65. **Mheshimiwa Spika**, upangaji wa miji na makazi vijijini unalenga kuwa na makazi yaliyopangwa, kuhifadhi mazingira, kuzuia matumizi kinzani na kuwa na uhakika wa

uwekezaji katika ardhi. Majukumu haya yanatekelezwa kupitia mipango kabambe, mipango kina ya mijini na vijijini, urasimishaji makazi yaliyoendelezwa kiholela na udhibiti na usimamizi wa uendelezaji miji.

Mipango Kabambe ya Uendelezaji Miji

66. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kushirikiana na Halmashauri husika kukamilisha mipango kabambe ya majiji ya Dar es Salaam na Tanga, Manispaa za Iringa na Singida pamoja na miji ya Ifakara, Mahenge, Malinyi, Bariadi, Kibaha na Korogwe. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa hadi tarehe 15 Mei, 2018 Mipango Kabambe ya Manispaa za Iringa na Singida ilikuwa imeidhinishwa na kuzinduliwa. Mipango Kabambe ya miji ya Kibaha na Korogwe imekamilika na kuidhinishwa. Rasimu za Mipango Kabambe ya miji ya Bariadi na Tunduma zimekamilika na utaratibu wa mawasilisho kwenye mikutano ya hadhara (*public hearing*) unaendelea kufanyika katika maeneo ya Mpango ili kupata maoni na mapendekezo kutoka kwa wananchi na wadau wa miji hiyo. Rasimu ya Mpango Kabambe wa Jiji la Tanga imekamilika na kuwasilishwa katika Mamlaka ya Upangaji. Aidha, rasimu ya Mpango Kabambe wa Jiji la Dar es Salaam imekamilika na itawasilishwa kwa wadau ili kupata maoni yao. Uandaaji wa Mipango

Kabambe ya miji ya Ifakara, Mahenge na Malinyi unaendelea. Hadi 15 Mei, 2018 jumla ya mipango kabambe ya miji nane **(08)** imekamilika na mipango mingine **20** ipo katika hatua mbalimbali za uandaaji (**Jedwali Na.10**)

67. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itashirikiana na Mamlaka za Upangaji za Kigoma/Ujiji, Songea, Morogoro, Tabora, Lindi, Tunduma, Babati, Geita na Njombe kukamilisha mipango kabambe ya miji hiyo. Wizara kwa kutumia wataalam wake itaendelea kuzijengea uwezo Mamlaka za Upangaji katika uandaaji wa mipango kabambe. Aidha, itaendelea kupokea na kuidhinisha mipango kabambe ya miji kadri itakavyowasilishwa kutoka katika Mamlaka za Upangaji. **Naendelea kutoa wito kwa mamlaka zote za upangaji nchini kulipatia kipaumbele suala la uandaaji wa mipango kabambe kwa kutenga fedha ili kuwezesha uandaaji wa mipango hiyo.**

Usanifu na Uendelezaji wa Miji

68. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha wa 2017/18, Wizara iliahidi kupokea, kukagua na kuidhinisha jumla ya michoro **2,000** kutoka Mamlaka za Upangaji. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 jumla ya michoro ya mipangomiji **1,947** ilipokelewa na **1,870**

iliidhinishwa. Michoro iliyoidhinishwa ina jumla ya viwanja **418,607** kati ya hivyo, viwanja **5,932** ni kwa ajili ya matumizi ya viwanda. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara inatarajia kupokea, kukagua na kuidhinisha jumla ya michoro ya mipangomiji **2,500** kutoka Mamlaka za Upangaji nchini.

Usimamizi na Udhhibiti wa Uendelezaji Miji

69. **Mheshimiwa Spika**, moja ya majukumu ya Wizara yangu katika usimamizi wa uendelezaji miji ni kuhakikisha kwamba ardhi inatumika kwa mujibu wa matumizi yaliyopangwa. Katika kutekeleza jukumu hili, Wizara hupokea maombi ya mabadiliko ya matumizi ya ardhi na mgawanyo wa viwanja na mashamba kutoka Mamlaka za Upangaji. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 jumla ya maombi ya mabadiliko ya matumizi ya ardhi na mgawanyo wa mashamba **171** yalipokelewa na **157** yaliidhinishwa. Aidha, maombi **14** yalirejeshwa katika Mamlaka za Upangaji kwa ajili ya marekebisho.

Urasimishaji wa Makazi Holela Mijini

70. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na mamlaka za upangaji, MKURABITA na Sekta Binafsi iliendelea kurasimisha makazi katika Halmashauri **27** nchini. Hadi 15 Mei, 2018 jumla ya viwanja

142,992 vilipimwa katika halmashauri mbalimbali (**Jedwali Na. 11**).

71. **Mheshimiwa Spika**, elimu juu ya utekelezaji wa Programu ya Taifa ya Urasimishaji na Kuzuia Ujenzi Holela mijini imeendelea kutolewa kwa wadau mbalimbali zikiwemo kampuni binafsi zinazojishughulisha na urasimishaji makazi. Nakala za Programu pamoja na Mwongozo wa Urasimishaji Makazi zimesambazwa katika Mamlaka zote za Upangaji nchini.

72. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Upangaji kurasimisha makazi katika Halmashauri za Songea, Njombe, Dodoma, Lindi, Mtwara/Mikindani, Musoma, Mwanza, Ilemela, Kigoma/Ujiji, Tabora, Nzega, Singida, Iringa, Mbeya, Tunduma, Sumbawanga, Mbogwe, Busega, Kibaha, Ubungo na Kinondoni. Aidha, Wizara yangu itaendelea kujenga uwezo wa watumishi wa Mamlaka za Upangaji katika kutekeleza miradi ya urasimishaji makazi. Pia Wizara yangu itaendelea kutekeleza Programu ya Kurasimisha na Kuzuia Ujenzi wa Makazi Holela (2013-2023).

Upangaji wa Makazi ya Vijiji

73. **Mheshimiwa Spika**, mojawapo ya jukumu la Wizara yangu ni kuratibu na

kusimamia upangaji wa makazi ya vijiji kama ambavyo imeainishwa katika Sheria ya Matumizi ya Ardhi Na. 6 ya mwaka 2007. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kuzijengea uwezo Halmashauri za Wilaya za Kilombero, Malinyi, Ulanga, Mbeya na Iringa ili ziweze kupanga makazi ya vijiji. Katika malengo hayo, Wizara imeweza kuzijengea uwezo Halmashauri za Wilaya za Kilombero, Malinyi na Ulanga kuhusu uandaaji wa mipangokina ya makazi ya vijiji ambapo mipangokina ya makazi ya vijiji **20** imeandaliwa.

74. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha wa 2018/19, Wizara yangu itaendelea kuzijengea uwezo Mamlaka mbalimbali za Upangaji ili ziweze kuandaa mipangokina ya makazi ya vijiji pamoja na vitovu vya biashara.

Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji

75. **Mheshimiwa Spika**, jukumu kubwa la Bodi ya Wataalam wa Mipangomiji ni kusajili wataalam na makampuni. Vilevile, Bodi hii ina jukumu la kusimamia weledi na kutoa adhabu stahiki kwa wataalam na makampuni yanayokiuka taratibu na sheria zinazosimamia upangaji miji na vijiji. Majukumu haya yanatekelezwa kwa mujibu wa Sheria ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji Na. 7 ya mwaka 2007. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara

yangu iliahidi kuendelea kusajili wataalam na makampuni yatakayokidhi vigezo na kuchukua hatua stahiki kwa wataalam wasio waadilifu na makampuni yasiyofuata taratibu kwa mujibu wa sheria. Hadi tarehe 15 Mei 2018, Bodi imesajili kampuni **48** za upangaji na Wataalam wa Mipangomiji **310**.

MIPANGO YA MATUMIZI YA ARDHI

76. **Mheshimiwa Spika**, jukumu la uratibu, usimamizi wa uandaaji na utekelezaji wa mipango ya matumizi ya ardhi linatekelezwa na Wizara yangu kupitia Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi. Ili kuwa na matumizi endelevu ya rasilimali ardhi na kuondoa migogoro baina ya watumiaji wa ardhi, Tume imepewa jukumu la kuratibu na kuzisimamia Mamlaka za Upangaji ambazo ni Halmashauri za Wilaya na Vijiji.

Uhuishaji wa Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi (2013 – 2033)

77. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kufanya mapitio ya Programu za Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi (2013 – 2033) ili kuhuisha na kujumuisha masuala ya maendeleo ya viwanda nchini. Wizara yangu imeupitia mpango na kuainisha maeneo ambayo yatahuishwa kwa kuzingatia mahitaji ya

viwanda na mabadiliko ya tabianchi. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itakamilisha uhuishaji wa mpango huo.

Uandaaji wa Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Wilaya na Vijiji

78. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kuendelea kushirikiana na wadau mbalimbali ili kuongeza kasi ya kupanga matumizi ya ardhi nchini na kufikia lengo la vijiji **1,500** na wilaya tano **(05)** kwa mwaka. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 mipango ya matumizi ya ardhi ya Wilaya za Muheza na Morogoro imekamilika na uandaaji wa mpango wa Wilaya ya Serengeti unaendelea. Aidha, katika kipindi hicho mipango ya vijiji **66** imeandaliwa katika Wilaya **13** za Malinyi **(15)**, Kilombero **(12)**, Nsimbo **(01)**, Uvinza **(03)**, Kilwa **(03)**, Serengeti **(01)**, Mpanda **(01)**, Kalambo **(02)**, Muheza **(04)**, Ulanga **(20)**, Kilolo **(01)**, Tanganyika **(01)** na Morogoro **(02)**. Hadi sasa, jumla ya Wilaya **110** zimeunda Timu za Usimamizi wa Matumizi ya Ardhi na kuzipatia mafunzo. Ni matarajio yangu kwamba kasi ya uandaaji wa mipango ya vijiji itaongezeka.

79. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Tume itafanya tathmini ya hali ya uharibifu wa mazingira katika wilaya tatu **(3)** za Mlele, Ulyankulu na Tanganyika zilizokuwa na makambi ya wakimbizi katika

ukanda wa magharibi mwa nchi; itatoa mafunzo kwa Timu za Usimamizi wa Matumizi ya Ardhi katika wilaya sita (**06**); na pia itawezesha upangaji wa matumizi ya ardhi katika wilaya sita (**06**) za Geita, Nyang'hwale, Misenyi, Ulyankulu, Tanganyika na Mlele na vijiji **250** katika ukanda wa njia ya Bomba la Mafuta kwa upande wa Tanzania, Wilaya zilizopo mipakani na nchi jirani pamoja na Wilaya zilizokuwa na makambi ya wakimbizi katika ukanda wa magharibi mwa nchi.

80. **Mheshimiwa Spika**, vilevile katika mwaka wa fedha 2018/19, Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hifadhi za Taifa (TANAPA) itawezesha uandaaji wa mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji **392** vinavyopakana na Hifadhi za Taifa kote nchini.

81. **Mheshimiwa Spika**, kwa sasa Tume inafanya majadiliano na Taasisi zingine kama vile Mamlaka ya Huduma za Misititu (TFS) na Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori (TAWA) ili kuwezesha upangaji wa matumizi ya ardhi ya vijiji vyote vinavyozunguka na vilivyopo katika maeneo yote yanayosimamiwa na Mamlaka hizo. Zaidi ya vijiji **250** vinatarajiwa kupangiwa matumizi ya ardhi kupitia ushirikiano utakaoundwa baina ya Tume na Mamlaka hizi mbili. **Naendelea kutoa rai kwa**

wadau wote kushirikiana na Tume ili kuongeza kasi ya upangaji wa matumizi ya ardhi ya Vijiji, Wilaya na kanda ili kuongeza tija katika uzalishaji, uhifadhi wa mazingira na kuondoa migogoro ya ardhi.

MAENDELEO YA SEKTA YA NYUMBA

82. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu ina jukumu la kuratibu uendelezaji sekta ya nyumba nchini. Sekta hii huchangia kukuza uchumi, kuongeza fursa za ajira na kupunguza umaskini. Kwa kuzingatia hayo, Serikali imeendelea kuweka mazingira wezeshi ili kuvutia uwekezaji katika sekta hii na kuwawezesha wananchi kumudu gharama za nyumba zilizo bora.

83. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuendelea kukusanya taarifa za waendelezaji milki na kuziingiza katika kanzidata. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba taarifa mbalimbali za nyumba zimeendelea kuingizwa na nyingine kuboreshwa ikiwa ni pamoja na taarifa kuhusu bei za nyumba katika maeneo mbalimbali nchini. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 taarifa za Vyama vya Ushirika wa Nyumba **34** zimeingizwa kwenye kanzidata hiyo na kati yake vyama **16** vimejenga jumla ya nyumba **1,000**. Aidha, taarifa za waendelezaji milki na mawakala wa milki **130** ambao wamejenga

jumla ya nyumba **24,870** zimeingizwa katika kanzidata. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itaendelea kukusanya na kuboresha taarifa za nyumba katika kanzidata ya nyumba nchini na kuanzisha Kituo cha Taarifa na Kumbukumbu za Nyumba.

84. **Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Mikopo ya Nyumba na upatikanaji wa mitaji vimewezesha kuongezeka kwa Mabenki na taasisi za fedha zinazotoa mikopo ya nyumba. Kwa sasa yapo Mabenki na taasisi za fedha **31** nchini zinazotoa mikopo hiyo ambayo imenufaisha wananchi **4,174**. Kiasi ambacho kimetolewa ni jumla ya shilingi bilioni **344.87**. Aidha, kupitia Mfuko wa Mikopo Midogo Midogo ya Nyumba (*Housing Microfinance Fund*) jumla ya shilingi bilioni **13.87** zimekopeshwa kwa wananchi **1,381** wa kipato cha chini kupitia taasisi tano za fedha. Taasisi hizo ni *DCB Commercial Bank*, *Yetu Microfinance Bank*, *EFC Tanzania Microfinance*, *MUCOBA Bank* na *Mkombozi Commercial Bank*. **Natoa wito kwa wananchi hususan wa kipato cha chini kutumia fursa ya kukopa kutoka kwenye taasisi hizi ili waweze kujenga au kuboresha makazi yao.**

85. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu itaandaa miongozo na viwango vya usanifu wa nyumba

za gharama nafuu na kuanzisha Kituo cha Taarifa na Kumbukumbu za Nyumba. Aidha, itaendelea kuratibu mahusiano na ushirikiano miongoni mwa wadau wa maendeleo ya sekta ya nyumba na makazi.

Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa Watumishi wa Serikali

86. *Mheshimiwa Spika*, Wizara yangu imeendelea kusimamia Mfuko wa Mikopo ya Nyumba kwa Watumishi wa Serikali. Katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuendelea kupokea na kushughulikia maombi mapya na kukusanya marejesho kulingana na taratibu za Mfuko. Hadi tarehe 15 Mei, 2018, Wizara yangu ilipokea na kuchambua maombi **92** yenye thamani ya jumla ya shilingi bilioni **1.5**. Aidha, watumishi **20** wamekopeshwa kiasi cha shilingi milioni **260** na marejesho yaliyokusanywa yamefikia kiasi cha shilingi milioni **576.7**. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Serikali itaendelea kutoa huduma ya mikopo kwa watumishi wengi zaidi ili kuwawezesha kuwa na nyumba bora.

Ushirikiano na Taasisi za Makazi za Kimataifa

87. *Mheshimiwa Spika*, Wizara yangu imeendelea kuratibu ushirikiano wa kimataifa katika masuala ya nyumba na makazi. Katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo ya

nyumba na makazi nchini iliadhimisha Siku ya Makazi Duniani tarehe 2 Oktoba, 2017. Katika maadhimisho hayo, Wizara ilitumia fursa hiyo kuwaelimisha wananchi juu ya masuala mbalimbali ya kisera na kisheria yahasuyo nyumba na makazi na fursa mbalimbali zilizopo kama vile upatikanaji wa mikopo ya nyumba, nyumba za gharama nafuu pamoja na mbinu za kuwawezesha wananchi wa kipato cha chini kumiliki nyumba kwa kupitia ushirika. Wizara pia iliratibu ushiriki wa Tanzania katika Mkutano Mkuu wa Makazi Duniani (*World Urban Forum*) uliofanyika Jijini Kuala Lumpur Malaysia tarehe 7 – 13 Februari, 2018.

UTAFITI WA NYUMBA NA VIFAA VYA UJENZI

88. **Mheshimiwa Spika**, majukumu ya kutafiti, kukuza, kuhamasisha na kusambaza matokeo ya utafiti na utaalum wa ujenzi wa nyumba bora na za gharama nafuu nchini yanatekelezwa na Wizara yangu kupitia Wakala wa Taifa wa Utafiti wa Nyumba Bora na Vifaa vya Ujenzi (NHBRA).

89. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara kupitia Wakala iliahidi kuendelea kufanya tafiti mbalimbali za nyumba bora na vifaa vya ujenzi vya gharama nafuu na kusambaza matokeo yake kwa wananchi. Wakala umekamilisha utafiti wa kutengeneza fremu za milango kwa kutumia zege, matofali

yanayofungamana ya kuchoma na ujenzi wa dari la gharama nafuu. Pia Wakala umekamilisha utafiti wa mashine rahisi za kuzalisha vifaa vya ujenzi na nyingine kubwa inayotumia injini katika kutengeneza matofali mawili kwa wakati mmoja. Wakala ulitoa mafunzo ya utumiaji wa teknolojia hii kwa vikundi mbalimbali vya watu katika mikoa ya Dar es Salaam, Iringa na Morogoro ambapo zaidi ya wananchi **130** walipatiwa mafunzo. Aidha, Wakala unaendelea na utafiti wa kujenga nyumba kwa gharama nafuu kwa kutumia malighafi zilizoboreshwa kitaalam na zinazopatikana karibu na maeneo ya wananchi.

90. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wakala ulijitangaza katika maonesho ya Sikukuu ya Wakulima (Nanenane) yaliyofanyika mkoani Lindi na Siku ya Makazi Duniani. Pia ulitangaza huduma zake kupitia vyombo vya habari.

91. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19 Wakala utaendelea kufanya tafiti mbalimbali za kuendeleza teknolojia rahisi za ujenzi wa gharama nafuu, matumizi ya udongo mtupu katika ujenzi wa nyumba bora na matumizi ya chokaa kuimarisha udongo badala ya saruji. Pia Wakala unakusudia kufanya utafiti wa aina nyingine ya matofali ili kupunguza gharama za ujenzi. Aidha, matumizi ya mabaki ya mimea yatatafitiwa zaidi ili kuona

namna ambavyo yanaweza kutumika na hivyo kupunguza gharama za ujenzi.

92. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Wakala utaendelea kujitangaza ili kusambaza huduma kwa wananchi kwa kushiriki katika maonesho mbalimbali ya kitaifa pamoja na kupitia vyombo vya habari. Aidha, Wakala utaendelea kufanya shughuli za kujiongezea kipato kwa kazi za ushauri wa ujenzi, ukandarasi pamoja na kutoa huduma za upimaji wa vifaa mbalimbali vya ujenzi katika maabara.

SHIRIKA LA NYUMBA LA TAIFA

Miradi ya Ujenzi wa Nyumba

93. **Mheshimiwa Spika**, jukumu la msingi la Shirika la Nyumba la Taifa ni ujenzi wa nyumba za kuuza na kupangisha ikijumuisha nyumba za gharama nafuu. Shirika linatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria Na. 2 ya mwaka 1990 kama ilivyorekebishwa mwaka 2005.

94. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kuwa Shirika litaendelea na awamu ya pili ya ujenzi wa nyumba katika eneo la Iyumbu na kukamilisha taratibu za kupata ardhi ya kujenga nyumba Jijini Dodoma. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, Shirika limekamilisha ujenzi wa nyumba **151** katika eneo la Iyumbu, kati ya

nyumba **300** ambazo Shirika litajenga katika mradi huo. Aidha, katika mwaka wa fedha 2018/19, Shirika litaendelea na awamu ya pili ya ujenzi wa nyumba **149** zilizobaki katika eneo hilo na kukamilisha upimaji wa eneo lenye ukubwa wa ekari **188**. Shirika linaendelea na taratibu za kupata ardhi zaidi kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za makazi na maeneo ya biashara Jijini Dodoma.

95. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Wizara iliahidi kuendelea ukamilishaji wa miradi iliyopo katika mikoa mbalimbali pamoja na kuendelea kujenga nyumba za gharama nafuu. Kati ya miradi **57**, ujenzi wa miradi **39** umekamilika. Miradi hiyo ni ya nyumba za gharama nafuu, gharama ya kati na juu, majengo ya biashara na majengo ya matumizi mchanganyiko na ina jumla ya nyumba **2,280**. Kati ya miradi hiyo iliyokamilika miradi **21** ni ya nyumba za gharama nafuu yenye jumla ya nyumba **736**. Miradi **12** ya nyumba za makazi ya bei ya kati na ya juu na ina nyumba **1,106**. Miradi mitano (**5**) ni ya nyumba za biashara na mradi mmoja (**1**) wa nyumba za matumizi mchanganyiko. Aidha, miradi **18** ipo katika hatua mbalimbali za ujenzi.

96. **Mheshimiwa Spika**, hadi tarehe 15 Mei 2018, nyumba zilizouzwa ni **498** na nyumba **749** zinaendelea kuuzwa ama

kupangishwa. Walengwa katika ujenzi huu ni wananchi pamoja na Halmashauri za Wilaya. Katika baadhi ya maeneo, Shirika lilikamilisha ujenzi wa nyumba kutokana na Halmashauri hizo kuahidi kununua nyumba hizo hapo awali, lakini Halmashauri nyingi kwa sasa hazioneshi nia ya kununua nyumba hizo kwa sababu za kutokuwa na fedha. Pia, Shirika limeanzisha utaratibu wa kuuza nyumba hizo kwa mfumo wa **“Mpangaji Mnunuzi” (Tenant Purchase Scheme - TP)** ili kuwawezesha wananchi wengi kuweza kumiliki nyumba hizo kwa njia iliyo rahisi na baadhi ya Nyumba zimepangishwa.

97. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Shirika liliendelea kutekeleza miradi ya Vitovu vya Miji (*Satellite Cities*) kama Mwendelezaji Mkuu katika maeneo ambayo yanamilikiwa na Shirika. Ili kutimiza azma hii, Shirika limefanikiwa kuandaa Mipango Kabambe katika miradi ya Iyumbu (Dodoma), Kawe (Dar es Salaam), USA River (Arusha), Safari City (Arusha), Salama Creek (Dar es Salaam), Luguruni (Dar es Salaam) na Kunduchi Rifle Range (Dar es Salaam). Kwa sasa, Shirika lina miji ya pembezoni tisa (09) iliyopo katika hatua mbalimbali za uendelezaji. Mipango Kabambe ya Iyumbu, Safari City, USA River na Salama Creek imekamilika na kuidhinishwa na Mamlaka zote husika. Mipango Kabambe ya Kawe, Luguruni na

Kunduchi Rifle Range inaendelea na iko katika hatua za mwisho. Katika mwaka wa fedha 2018/19, Shirika litaanza kuandaa Mipango Kabambe ya Songwe, Ruvu, Mafuru (Morogoro), Pembamazi, Chato na Kibondo.

Mauzo na Makusanyo ya Kodi ya Nyumba

98. *Mheshimiwa Spika*, hadi tarehe 15 Mei, 2018, Shirika lilikuwa limekusanya jumla ya shilingi bilioni **25.6** kutokana na mauzo ya nyumba na shilingi **bilioni 4.825** kutokana na mauzo ya viwanja. Kadhalika Shirika lilipanga kukusanya shilingi bilioni **95.1** kutokana na kodi ya pango la nyumba. Hadi tarehe 15 Mei, 2018 jumla ya shilingi bilioni **83.8** zimekusanywa sawa na asilimia **88** ya lengo. Aidha, Shirika limefanya ukarabati wa majengo ya makazi na biashara **4,125** kwa gharama ya shilingi bilioni **5.64**. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Shirika linatarajia kukusanya kodi ya pango kiasi cha shilingi bilioni **93.1**.

MAPITIO YA SHERIA NA SERA

Mapitio ya Sheria

99. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kukamilisha rasimu za miswada ya Sheria ya Usimamizi wa Uendelezaji Milki, Sheria ya Utwaaji Ardhi na Fidia, Sheria ya Mawakala wa Ardhi na Kanuni za Sheria ya Uthamini na

Usajili wa Wathamini. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Rasimu za Miswada ya Sheria hizo zimeandaliwa. Hatua za kukamilisha miswada hii zinaendelea kwa kuchambua maoni ya wadau ili yaweze kuzingatiwa katika rasimu ya mwisho.

100. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, katika kipindi hiki Wizara yangu ilizifanyia marekebisho jumla ya sheria tano (5) za sekta ya ardhi kupitia Sheria za Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (*Miscellaneous Amendments*). Sheria hizo ni Sheria ya Ardhi, Sura 113, Sheria ya Mipangomiji, Sura 355, Sheria ya Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi, Sura 216, Sheria ya Upimaji Ardhi, Sura 324 na Sheria ya Usajili wa Maafisa Mipangomiji, Sura 426.

101. **Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Ardhi, Sura 113 ilifanyiwa marekebisho kupitia Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na. 1 ya mwaka 2018 kwa lengo la kukabiliana na changamoto ya muda mrefu. Ilibainika kwamba, wawekezaji katika ardhi hususan katika mashamba makubwa walikuwa wanatumia ardhi kama dhamana kwa ajili ya kupata mikopo kutoka katika taasisi za fedha za ndani na nje ya nchi lakini mikopo hiyo haikuinufaisha nchi. Hali hii ilitokana na ukweli kwamba, pamoja na Hati kuwa na masharti ya kuendeleza ardhi, bado Sheria ya

Ardhi haikuweka mfumo imara wa kudhibiti matumizi ya fedha hizo ili ziweze kutumika katika uendelezaji wa ardhi au uwekezaji mwingine nchini.

102. **Mheshimiwa Spika**, marekebisho hayo yameweka sharti la lazima kwa mtu yeyote anayetumia ardhi kama dhamana ya kupata mkopo kuhakikisha kuwa fedha hizo zinatumika kwa ajili ya kuendeleza ardhi husika au kwa ajili ya uwekezaji hapa nchini. Ili kusimamia utekelezaji wa masharti ya sheria, mmiliki wa ardhi inayotumika kama dhamana ya kupata mkopo husika anapaswa kutoa taarifa kwa Kamishna wa Ardhi kuhusu matumizi ya mkopo huo ndani ya miezi sita baada ya ardhi husika kutumika kama dhamana ya mkopo.

103. **Mheshimiwa Spika**, pia marekebisho ya Sheria ya Ardhi yalifanyika ili kutekeleza matakwa ya Ibara ya 27 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na sheria zinazotoa wajibu wa kulinda rasilimali za nchi. Hivyo, marekebisho hayo yanalenga kudhibiti utoroshaji wa mitaji inayotokana na rasilimali ardhi na badala yake mitaji hiyo itumike kwa maslahi ya nchi.

104. **Mheshimiwa Spika**, kwa muda mrefu nchi yetu imekabiliwa na changamoto ya uwepo

wa ramani zinazopotosha mipaka sahihi ya utawala wa nchi. Upotoshaji huo umechangia kuzuka kwa migogoro ya mipaka na hivyo kusababisha machafuko na hata mauaji. Katika kukabiliana na changamoto hiyo, Wizara yangu imeifanyia marekebisho Sheria ya Upimaji wa Ardhi Sura 324 kwa kutoa mamlaka kwa Mkurugenzi wa Upimaji na Ramani haki ya kipekee ya kuandaa, kutengeneza na kusambaza ramani zote zinazoonesha mipaka ya mikoa na nchi. Aidha, Sheria imeweka adhabu kali kwa wote wanaokiuka masharti ya sheria hii.

105. **Mheshimiwa Spika**, vilevile Wizara imeifanyia marekebisho Sheria ya Usajili wa Maafisa Mipangomiji Sura 426 ili kudhibiti watu na makampuni yanayofanya kazi za mipangomiji bila kusajiliwa na Bodi ya Usajili wa Maafisa Mipangomiji.

106. **Mheshimiwa Spika**, katika jitihada za kuimarisha Ofisi zetu za Kanda na kusogeza huduma karibu na wananchi, Wizara yangu imezifanyia marekebisho Sheria ya Mipangomiji Sura 355 na Sheria ya Upimaji Ardhi Sura 324. Kupitia marekebisho hayo wapo Maafisa Mipangomiji na Wapima Ardhi katika Kanda ambao wamekasimiwa mamlaka kamili ya kufanya kazi zote za Mkurugenzi wa Mipangomiji na Mkurugenzi wa Upimaji na Ramani.

107. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na marekebisho ya sheria za sekta ya ardhi, ili kuweka utaratibu madhubuti wa kusimamia na kutekeleza sheria, Wizara yangu imetunga Kanuni za Sheria ya Usajili wa Maafisa Mipangomiji za mwaka 2018 ambazo zimetangazwa katika Tangazo la Serikali Na. 174 la tarehe 4 Mei, 2018. Kanuni za Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini za mwaka 2018 ambazo zimetangazwa katika Tangazo la Serikali Na. 136 la tarehe 23 Machi, 2018 na Kanuni za Sheria ya Mipangomiji za mwaka 2018 ambazo zimetangazwa katika Matangazo ya Serikali Na. 79-93 ya tarehe 9 Machi, 2018.

108. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itaendelea na taratibu za kukamilisha rasimu za miswada ya Sheria ya Usimamizi wa Uendelezaji Milki, Sheria ya Utwaaji Ardhi na Fidia, na Sheria ya Mawakala wa Ardhi.

Mapitio ya Sera

109. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inaendelea na taratibu za kukamilisha marekebisho ya Sera ya Taifa ya Ardhi ya mwaka 1995. Lengo la marekebisho hayo ni kuimarisha usalama wa milki, kuboresha mazingira ya uwekezaji, kudhibiti migogoro baina ya watumiaji wa ardhi, kuimarisha haki na usawa katika

upatikanaji na utumiaji wa ardhi kwa makundi mbalimbali ya watumiaji pamoja na kuhakikisha ardhi kama moja ya nguzo kuu ya uchumi inatumika ipasavyo katika kuleta maendeleo kwa wananchi na Taifa kwa ujumla.

110. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara iliahidi kufanya mapitio ya Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Makazi ya mwaka 2000 na kuandaa Sera ya Taifa ya Nyumba. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Mtaalam Mwelekezi amekamilisha kuandaa Rasimu za sera hizo na hatua inayofuata ni kupata maoni ya wadau mbalimbali kwa ajili ya kuziboresha zaidi rasimu hizo.

Habari na Elimu kwa Umma

111. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2017/18 Wizara yangu iliahidi kuendelea kuelimisha umma kuhusu sera, sheria, kanuni na taratibu zinazosimamia sekta ya ardhi. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Wizara iliandaa nyaraka mbalimbali **30** kuhusu shughuli za Wizara zilizotolewa katika magazeti, redio, mitandao ya kijamii na katika mikutano. Aidha, ilichapisha na kusambaza nakala **5,000** za kipeperushi kuhusu ulipaji kodi ya pango la ardhi, nakala **50,000** za kipeperushi kuhusu utaratibu mpya wa kulipa kodi ya ardhi, nakala **2,500** za jarida lenye

taarifa za shughuli za Wizara. Vilevile, vipindi maalum **37** vya televisheni na redio vinavyohusu shughuli za Wizara viliandaliwa na kurushwa hewani. Aidha, Kitengo cha Mawasiliano kwa Umma kimewezeshwa kwa kununuliwa vitendea kazi vya kisasa. Wizara imenunua vifaa vyenye thamani ya shilingi milioni **224.8** kwa lengo la kuimarisha Kitengo hiki. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara itaendelea na utaratibu wa upashanaji habari na elimu kwa umma kuhusu masuala ya sekta ya ardhi.

UTAWALA NA RASILIMALI WATU

112. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2017/18, Wizara yangu iliahidi kuwapatia mafunzo watumishi **70** na kuajiri watumishi **291**. Pia, Wizara iliahidi kuendelea kupanua na kuboresha ofisi zake ili kuwezesha watumishi wote kuhamia Dodoma na katika ofisi za kanda. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba hadi tarehe 15 Mei, 2018, Wizara imeajiri watumishi **61** na kuwapatia mafunzo, imeimarisha ofisi za kanda na Makao Makuu ya Wizara Dodoma. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara itawapatia mafunzo watumishi **70** na kuajiri watumishi wengine kadri vibali vitakavyotolewa.

Wataalam wa Sekta ya Ardhi Katika Halmashauri

113. *Mheshimiwa Spika*, kwa kuzingatia uamuzi wa Serikali wa kuwataka wataalam wote wa sekta ya ardhi walioko katika halmashauri kuwajibika Wizarani, Wizara yangu kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais, Utumishi wa Umma na Utawala Bora na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa inaandaa utaratibu bora wa utekelezaji wa maamuzi hayo ili kuwezesha kusimamia kwa ufanisi rasilimali ardhi.

VYUO VYA ARDHI TABORA NA MOROGORO

114. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ina vyuo viwili vya ardhi vilivyopo Tabora na Morogoro. Vyuo hivi vinatoa mafunzo ya cheti na stahahada katika fani za upimaji ardhi, umiliki, urasimu ramani, ubunifu na uchapishaji ramani, usimamizi wa ardhi, uthamini na usajili. Wizara imeendelea kuviimarisha vyuo hivi ili viweze kudahili wanafunzi wengi zaidi na kutoa ujuzi unaokidhi viwango vya taaluma zao. Idadi ya wahitimu imeongezeka kutoka **559** mwaka 2016/17 hadi **787** mwaka 2017/18. Katika mwaka wa fedha 2018/19 Wizara yangu itaendelea kuboresha miundombinu ya vyuo hivi ili kuongeza udahili wa wanafunzi.

C: CHANGAMOTO NA MIKAKATI YA KUKABILIANA NAZO

115. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na juhudi zinazoendelea kufanyika katika kusimamia sekta ya ardhi nchini, Wizara inakabiliwa na changamoto zifuatazo:-

- a) Uhaba wa wataalam na vitendea kazi katika Mamlaka za Serikali za Mitaa ili kusimamia na kuendeleza sekta ya ardhi kwa ufanisi na tija;
- b) Kasi ya ongezeko la watu na mifugo ikilinganishwa na upatikanaji wa ardhi iliyopangwa na kupimwa;
- c) Kukosekana kwa mfumo wa usimamizi na uendelezaji wa sekta ya milki nchini;
- d) Ucheleweshaji wa ulipaji wa fidia stahiki kwa ardhi inayotwaliwa kwa ajili ya shughuli za maendeleo; na
- e) Uelewa mdogo wa wananchi kuhusu sera, sheria, kanuni, taratibu na miongozo ya usimamizi wa sekta ya ardhi.

116. *Mheshimiwa Spika*, katika hotuba yangu nimeainisha mikakati mbalimbali itakayotekelezwa katika mwaka wa fedha 2018/19 na hivyo, kukabiliana na changamoto hizo. Katika kukabiliana na changamoto ya uhaba wa wataalam na vitendea kazi katika ngazi ya Halmashauri, Wizara yangu inaendelea

kuimarisha ofisi za ardhi za kanda kwa kupeleka wataalam wengi zaidi ili waweze kusimamia kwa karibu sekta ya ardhi na kutoa ushauri wa kitalaam kwa halmashauri. Aidha, itaendelea kupeleka vifaa vya upimaji katika ofisi zote za kanda za Wizara ili kuwezesha kazi ya upangaji na upimaji ardhi katika halmashauri kufanyika kwa kasi. Pia, itaendelea kuishirikisha sekta binafsi katika utekelezaji wa majukumu yake.

117. **Mheshimiwa Spika**, ongezeko la watu na mifugo ikilinganishwa na upatikanaji wa ardhi iliyopangwa na kupimwa ni mojawapo ya chanzo cha migogoro baina ya watumiaji wa ardhi. Katika kukabiliana na changamoto hii, Wizara kwa kushirikiana na halmashauri inatekeleza Programu ya kupanga, kupima na kumilikisha kila kipande cha ardhi. Programu hii inatekelezwa katika Halmashauri za majaribio za Malinyi, Kilombero na Ulanga mkoani Morogoro. Wizara kwa kushirikiana na halmashauri itaendelea kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji inayozingatia mahitaji ya makundi mbalimbali ya watumiaji. Pia, kwa kutumia uzoefu uliopatikana kutoka kwenye miradi ya majaribio katika wilaya za Kilombero, Malinyi na Ulanga, Wizara itatumia uzoefu huo kupanga, kupima na kumilikisha ardhi katika maeneo mengine nchini. Kadhalika, Wizara yangu itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu sheria, kanuni, taratibu na

miongozo inayosimamia sekta ya ardhi.

118. **Mheshimiwa Spika**, kukosekana kwa mfumo wa usimamizi na uendelezaji wa sekta ya milki nchini kumesababisha sekta ya milki kukosa usimamizi madhubuti na kuifanya kushindwa kuchangia ipasavyo katika pato la Taifa. Wizara yangu imeandaa rasimu ya mapendekezo ya Muswada wa Sheria ya Milki (*The Real Estate Bill*) ambao unakusudia kuunda chombo cha kusimamia uendelezaji wa sekta ya milki.

119. **Mheshimiwa Spika**, ili kuondokana na kero ya ucheleweshaji wa malipo ya fidia unaofanywa na taasisi na wadau wanaotwaa ardhi kwa ajili ya matumizi mbalimbali, Wizara yangu imeunda Bodi ya Mfuko wa Fidia kwa ajili ya kuratibu shughuli za ulipaji wa fidia.

D: SHUKRANI

120. **Mheshimiwa Spika**, kwa niaba ya Wizara yangu, naomba kumalizia hotuba yangu kwa kuwashukuru kwa dhati wadau wote wa sekta ya ardhi ikiwa ni pamoja na Serikali za Vijiji, Halmashauri za Wilaya, Miji, Manispaa na Majiji. Vilevile napenda kuishukuru Benki ya Dunia na nchi wahisani zikiwemo Uingereza, Denmark, Sweden, Japan, China, India, Korea ya Kusini na Marekani. Vilevile, nawashukuru wadau wengine walioshiriki katika utoaji wa

Hati za Hakimiliki za Kimila ambao ni pamoja na MKURABITA, Care International, Ujamaa Community Resource Team, OXFAM International, African Wildlife Foundation, Tanzania Natural Resource Forum, SNV Netherlands Development Organisation, Haki Ardhi, PELUM, Eco Village Adaptation to Climate Change in Central Tanzania na Belgium Technical Cooperation. Wizara yangu inatambua na kuthamini michango inayotolewa na wadau wote wa sekta ya ardhi katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara.

121. **Mheshimiwa Spika**, kwa mara nyingine napenda kumshukuru Naibu Waziri wa Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi Mheshimiwa Dkt. Angelina Sylvester Lubala Mabula (Mb), kwa kunisaidia katika kutekeleza majukumu yangu. Pia napenda kumshukuru Katibu Mkuu Bibi Dorothy Mwanyika na Naibu Katibu Mkuu Dkt. Moses Kusiluka kwa ushirikiano mkubwa wanaonipa. Nawashukuru Wakuu wa Idara na Vitengo, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara pamoja na watumishi wote wa sekta ya ardhi katika ngazi zote kwa kunisaidia kutimiza majukumu yangu.

E: HITIMISHO

122. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara itaendelea kushirikiana na Halmashauri, wadau, washirika wa maendeleo na wananchi kwa ujumla kutayarisha na kutekeleza mipango ya kuendeleza miji na vijiji, kusimamia upangaji, upimaji, urasimishaji, umilikishaji na usajili wa hati ili kuwezesha kuwepo kwa usalama wa milki. **Natoa rai kwa mamlaka na asasi mbalimbali pamoja na wadau wote wa sekta ya ardhi kutoa ushirikiano ili kuhakikisha kuwa ardhi inatumika kama nguzo kuu ya uchumi.**

F: MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2018/19

Makadirio ya Mapato

123. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara inatarajia kukusanya jumla ya **Shilingi bilioni 120** kutokana na kodi, tozo na ada mbalimbali zinazotokana na shughuli za sekta ya ardhi kwa kutekeleza mikakati ambayo imeainishwa katika hotuba yangu.

Makadirio ya Matumizi

124. **Mheshimiwa Spika**, ili Wizara yangu iweze kutekeleza majukumu niliyoyaeleza katika hotuba hii kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2018/19, sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lijadili na kuidhinisha makadirio ya mapato na matumizi ya Fungu **48**: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Fungu **03**: Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kama ifuatavyo:-

Fungu 48: Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

Aina	Mapato/Matumizi	Kiasi (Shilingi)
A	Mapato ya Serikali	120,000,000,000
B	Matumizi ya Kawaida:	
	Matumizi ya Mishahara	17,689,383,000
	Matumizi Mengineyo	17,762,362,638
	Jumla Ndogo	35,451,745,638
C	Matumizi ya Maendeleo	
	Fedha za Ndani	20,000,000,000
	Fedha za Nje	10,537,602,000
	Jumla Ndogo	30,537,602,000
	JUMLA KUU (B+C)	65,989,347,638

Jumla ya matumizi ya kawaida na maendeleo **Shilingi 65,989,347,638/=**.

Fungu 03: Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi

Aina	Matumizi	Kiasi (Shilingi)
A.	Matumizi ya Mishahara	1,102,104,000
B.	Matumizi Mengineyo	979,822,000
C.	Matumizi ya Maendeleo	5,000,000,000
	Jumla	7,081,926,000

Jumla ya matumizi ya kawaida ni **Shilingi 7,081,926,000/=**.

125. **Mheshimiwa Spika**, jumla kuu ya fedha zote zinazombwa kwa Wizara (Fungu **48** na Fungu **03**) ni **Shilingi 73,071,273,638/=**.

126. **Mheshimiwa Spika**, mwisho natoa shukrani zangu za dhati kwako binafsi na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza. Hotuba hii pia inapatikana kwenye tovuti ya Wizara www.lands.go.tz.

127. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.

